

Steeds minder boeren zuivel in EU

Boerderijzuivel speelt een bescheiden rol in Europa.

Die conclusie kan onder meer getrokken worden naar de hoeveelheid consumentenquotum. Met uitzondering van Nederland, blijkt geen enkele lidstaat in staat dat quotum tegenwoordig vol te melken. Echter, ook in Nederland neemt de productie van zuivel van eigen melk jaarlijks af.

JURRIËN SCHEEPSTRA, PRODUCTSCHAP ZUIVEL, IN OPDRACHT VAN HET VAKBLAD ZUIVELZICHT

Met de intrede van de fabrieksmatige zuivelproductie (ruim een eeuw geleden) nam het belang van de melkverwerking op de boerderij door boerderijzuivelbereiders snel af. Tegenwoordig vindt bijna alle melk zijn weg naar de fabriek: in het quotumjaar 2007/08 werd nog slechts 1 procent van de Europese (EU-25) melkproductie op de boerderij verwerkt voor rechtstreekse verkoop aan de consument. Als ook Roemenië en Bulgarije worden meegerekend, dan is dat aandeel 2 procent. In het quotumjaar 2007/08 bedroeg het beschikbare consumentenquotum in de EU-27 ruim 3,4 miljard kg. Echter, de daadwerkelijk gerealiseerde rechtstreekse verkopen bleven in dat seizoen op 2,8 miljard kg melk steken. Er was dus sprake van een forse onderbenutting van het quotum met meer dan 18 procent. Bijna de helft van de onderschrijding komt voor rekening van Roemenië, het land met het hoogste consumentenquotum. Andere belangrijke onderschrijders in het seizoen 2007/08 waren Frankrijk, Hongarije, Duitsland en Polen. Nederland produceerde als één van de weinige lidstaten meer dan het beschikbare consumentenquotum. Ons land is dan ook sinds jaar en dag structureel overschrijder.

Blijvende afname voorspeld

De tien landen die per 1 mei 2004 toetraden tot de EU, kregen toentertijd een relatief hoog consumentenquotum toegewezen. Maar zij wisten dit consumentenquotum echter lang niet volledig te benutten. Dit is één van de redenen waarom alle tien lan-

den een aanzienlijk deel van het consumentenquotum overhevelen naar het fabrieksquotum. In 2004/05 kregen de nieuwe lidstaten in totaal een consumentenquotum toebedeeld van ruim 1,5 miljard kg melk; dit is 8,3 procent van het totale quotum. Wanneer wij kijken naar de daadwerkelijke rechtstreekse verkopen - in 2008/09 ging het om net iets meer dan 0,4 miljard kg (2,1 procent van het totaal), dan moeten we constateren dat het merendeel is overgeheveld naar fabrieksquotum. En dat er dus veel minder boerderijzuivel is geproduceerd dan aanvankelijk de bedoeling was. Met name in de Baltische staten en Polen zijn grote volumes overgeheveld.

De verwachting is dat deze neergaande trend in de komende jaren zal aanhouden. Ook voor de komende jaren wordt namelijk een relatief forse onderschrijding verwacht. De rechtstreekse verkopen (werkelijke productie van boerenzuivel) in de EU-10 (in 2007/08 nog 0,3 miljard kg.) zal blijven afnemen. Polen is binnen de EU-10 de belangrijkste producent van boerderijzuivel.

Roemenië echt zelfzuivelland

In 2007 voegden Roemenië en Bulgarije zich bij de EU. Met name Roemenië kreeg voor het quotumjaar 2007/08 een uitzonderlijk hoog consumentenquotum toegekend. Dit bedroeg ruim 1,7 miljard kg en dit was maar liefst 56 procent van het totale Roemeense melkquotum. Hiermee is Roemenië de enige lidstaat waar melkverwerking op de boerderij een prominente rol speelt dan de zuivelindustrie. Deze

verhouding heeft alles te maken met de structuur van de melkveehouderij. Veel Roemeense boeren verkopen de melk en zuivelproducten namelijk rechtstreeks aan consumenten. Desondanks kregen de Roemeense zelfzuivelaars het niet voor elkaar om hun consumentenquotum in 2007/08 vol te melken. De rechtstreekse verkopen bedroegen in dat seizoen slechts zo'n 1,4 miljard kg; een onderschrijding van 17 procent.

In tegenstelling tot de toetreders van 2004, heeft Roemenië nog geen consumentenquotum overgeheveld naar het fabrieksquotum. Integendeel zelfs. Terwijl het totale melkquotum in het quotumjaar 2008/09 met 2 procent toenam, vond er juist een kleine overheveling plaats van het beschikbare fabrieksquotum naar het consumentenquotum.

Structurele onderbenutting

De belangrijkste boerderijzuivelproducerende landen in de EU-15 zijn: Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk. Met uitzondering van Nederland en soms een uitschieter van een andere lidstaat, melkt geen enkel land zijn consumentenquotum vol. Er is daardoor structureel sprake van een onderbenutting van het beschikbare consumentenquotum in de EU-15, dat 1,2 miljard kg bedraagt. De rechtstreekse verkopen (werkelijke productie) in de EU-15 bevinden zich al jaren onder een niveau van 1,1 miljard kg. In het net afgelopen quotumjaar 2008/09 is in de EU-15, ondanks de uitbreiding van het quotum met 2,5 procent (voor vier lidstaten

2 procent), een vrij groot volume (73 miljoen kg) overgeheveld naar het fabrieksquotum. Dit gebeurde met name in het Verenigd Koninkrijk en Italië. Hierdoor daalde het consumentenquotum ruim onder 1,2 miljard kg.

Bijkoop melk in Nederland

Als het om volumes gaat, is Nederland met rechtstreekse verkopen van ruim 76 miljoen kg (2007/08) de nummer zes binnen de EU-27. De structurele overschrijding van het consumentenquotum in Nederland maskeert het feit dat de door boerderijzuivelbereiders zelf geproduceerde melkplas al jaren afneemt. Vijftien jaar geleden (seizoen 1992/93) bedroegen de rechtstreekse verkopen in ons land nog 90 miljoen kg, een zesde meer dan nu. Ook in 2007/08 daalde het door boerderijzuivelbereiders geproduceerde volume met bijna 2 miljoen kg (-2,4 procent) ten opzichte van het seizoen daarvoor. Doordat een aantal zelfzuivelaars sinds een aantal jaren echter melk van derden bijkoopt, is de beschikbare melkplas voor verwerking relatief stabiel gebleven. In 1992/93 was nog niet of nauwelijks sprake van bijkoop. In het quotumjaar 2007/08 bedroeg deze 13 miljoen kg, 15 procent van de door Nederlandse boerderijzuivelbereiders verwerkte melkplas.

Nederland grootschalig

De Nederlandse boerderijzuivelbereiders zijn in vergelijking met collega's in de EU relatief grootschalig. In 2007/08 waren nog 440 zelfzuivelaars actief in ons land. Gemiddeld produceerden zij in dat seizoen bijna 175.000 kg melk voor rechtstreekse verkopen. Alleen boerderijzuivelbereiders in het Verenigd Koninkrijk, in 2007/08 nog 414 in aantal, waren met 400.000 kg groter qua omvang. Met uitzondering van deze twee landen en Spanje bedragen de gemiddelde rechtstreekse verkopen per quotumhouder in de andere EU-lidstaten minder dan 100.000 kg. In Frankrijk (2007/08: 48.000 kg) en Italië (65.000 kg) zijn het vooral kleinere boeren, die individueel dan wel in samenwerkingsverband boerderijzuivel produceren. De schaalgrootte in Polen en Roemenië is niet groter dan de productie van 1 à 2 koeien, op een niveau van de boer die de melk aan zijn buurman verkoopt.

Niet voor niets is het aantal Roemeense houders van een consumentenquotum met 437.000 nog zeer hoog.

Meeste in Italië en Frankrijk

Boerderijzuivelbereiders in landen als Roemenië en Polen beperken zich vooral tot productie van melk en gefermenteerde producten. Boerenkaas wordt voornamelijk gemaakt in de traditionele kaaslanden Italië en Frankrijk. Deze landen produceerden in 2007/08 ruim 27.000 ton respectievelijk meer dan 19.000 ton kaas. Nederland was in dat seizoen goed voor een productie van 7.200 ton, en was na Roemenië de vierde boerenkaasmaker van de EU.

Afnemend in Nederland

De afname van de door Nederlandse boerderijzuivelbereiders zelf geproduceerde melkplas (exclusief bijkoop) in de afgelopen vijftien jaar vertaalt zich met name in een daling van de productie van kaas en - in mindere mate - boter. De door Nederlandse zelfzuivelaars bijgekochte melk vindt namelijk vooral zijn bestemming in de productie van verse producten als melk en yoghurt. De kaasproductie, die voor 99 procent uit boerenkaas bestaat, gemaakt van rauwe melk, is ten opzichte van 1992/93 met 15 procent gedaald. In 2007/08 werd circa 70 procent van de melk op de boerderij verwerkt tot kaas. Vijftien jaar geleden was dit percentage nog 86, waarmee nog duidelijker wordt dat het belang van kaas in de boerderijzuivelbereiding afneemt. ➔

Consumentenleveringen 2007-2008 ¹⁾

	Volume 1992-1993 (x 1.000 kg)	Volume 2007-2008 (x 1.000 kg)	Index
Melk	2.550	8.430	331
Boter	288	166	58
Boerenkaas	8.414	7.149	85
Overige kaassoorten *	30	53	176
Room/roomijs	30	233	769
Verse melkproducten **	9.034	11.764	130

Aantal producenten: 440 (1992-1993: 865)

*) witte meikaas en fetakaas **) yoghurt, vla, pap en kwark

¹⁾ Gebaseerd op consumentenleveringen van boerderijzuivelbereiders in Nederland in het quotumjaar 2007-2008 (index: 1992-1993: 100)

1

2

1 Met uitzondering van Nederland, is geen enkele EU-lidstaat in staat om het consumentenquotum vol te melken.

2 Het belang van kaas in de boerderijzuivelbereiding neemt duidelijk af.